

education

Department:
Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREIDI 12

TSHIVENDA LUAMBO LWA U ENGEDZA LWA U THOMA (FAL)

BAMMBIRI LA VHUVHILI (P2)

LUHIHI/THAFAMUHWE 2010

MEMORANDAMU

MARAGA: 70

Memorandamu uyu u na masiatari a 12.

KHETHEKANYO YA A: NGANEA

U TSHILA NDI U VHONA – RN MADADZHE

MBUDZISO 1

ADENDAMU YA PHINDULO NDAPFU:

Mpho:

- O lwa na Mashudu vha tshi lwela Maria.
- Mashudu o pwasha goloi yawe.
- Mashudu o mu badelisa R2 000 nga niwaha.
- Mashudu o edela na Phophi musadzi wawe.
- O pandelwa mushumoni.
- O farwa.
- O thulwa nga goloi.

Mashudu:

- O dzhielwa musidzana nga Mpho.
- O lwa na Mpho vha tshi lwela Maria.
- Mpho o mu wanedza mudini wawe.
- Mpho o mu rengela magavhenga a u mu vhulaha.

Maria:

- O rwiwa nga Mashudu.
- Mpho u a mu litsha.
- U a sengiswa dzhele.
- Mbilu yawe i a pfa vhutungu a tshi pfa lufu lwa Mashudu.

Phophi:

- Munna wawe o pfana na Maria.
- Munna wawe o mu rwa.
- O shavhela hayani.
- U pandelwa ha munna wawe mushumoni, u farwa na u thulwa nga goloi zwi a mu kwama.

Vho-Liedza:

- Nwana wa Vho-Phophi u shavha vuhadzi o khakha.
- Vha rwiwa nga Mpho.
- Mpho u vha pota khoroni.
- Khoro i vha vhona mulandu. [35]

KANA

MBUDZISO 2

- 2.1 Ndi 363. (1)
- 2.2 O wanedza Mashudu o edela na Phophi musadzi wawe. (2)
- 2.3.1 O vha a tshi vho nga muthu a pengaho. (2)
- 2.3.2 A tuwa nga u gidima. (2)
- 2.3.3 A mbo di tuwa. (2)
- 2.3.4 Muthu u a fhirwa nga zwivhuya arali a sa tou takutshedza nga ene muṅe. (2)
- 2.3.5 Vha tshi nga vho dinaleanyana. (2)
- 2.4 O vhona uri o khakhela munna wawe nga u dzhenisa Mashudu nduni. (2)
- 2.5 Ndi makhulu na mukwasha. (1)
- 2.6 O vha o tevhela Phophi musadzi wawe. (2)
- 2.7 Ndi musi Phophi a tshi khou hana u tuwa nae. (2)
- 2.8 O divha uri Mpho haho o ya Pretoria mutanganoni. (2)
- 2.9 O vha a tshi khou lifhedza zwe Mpho a mu dzhiela musidzana wawe Maria. (2)
- 2.10 Ndi ya uri Mpho o mu dzhiela Maria ngeno ene a dokotela. (2)
- 2.11 O vha a tshi khou shavha u tshinyala dzina nga u bviswa kha dziguranda. (2)
- 2.12
 - Ndi tshelede ye a vha a khou badeliswa ya zwigidi zwivhili zwa dziranda.
 - Ndi u pfana ha Phophi musadzi wawe na Mashudu. (4)

- 2.13 Mulandu wo potwa khoroni, ha vhoxwa la uri Phophi a humele vuhadzi. (2)
- 2.14 Ndi Ndatiso. (1)
[35]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO IYI YA A: 35

KANA/NA

KHETHEKANYO YA B: DIRAMA

***FINDINKODO* – TT MUDAU**

MBUDZISO 3 (Mbuziso ndapfu)

KUOLELWE KWA VHAANEWA

- Kuolelwe kwa vhatambi diramani ya Findinkodo ndi kwavhudi.
- Hu na vhatambi vhahulwane havha:
 - Mutambidendele – Muthumukhulu
 - Mutambi mulutanyi – Coetsee
 - Mutambi mupikisi – De Wit
- Mutambidendele ndi Muthumukhulu wa lihora livhusi. Uyu ndi ene muphuresidennde wa shango ane mafhungo othe a mona-mona khae. Ndi mutambi ane a vha na thaidzo ine a lingedza u i tandulula. Thaidzo u vhangelwa nga mupikisi na mulutanyi.
- Mutambi mulutanyi ndi Coetsee, Duma na vhanwe-vho. Uyu ndi mutambi ane a si lise mutambidendele lu difhaho. U lutanya mutambidendele na mupikisi wawe.
- Mutambi mupikisi ndi De Wit ane a vha wa Lihor la Lushaka. U pikisa mutambidendele Muthumukhulu kha vhuphuresidennde ha u vha murangaphanda wa shango.
- Vhatambi avha vha a tshila sa vhatu vhane ra vha wana fhanu shangoni.
- Zwiito zwavho zwo bveledzwa nga ndila ya matshilele a vhatu fhanu shangoni.
- Kuolelwe kwavho kwo naka nahone ku bveledza na khudano ya dirama iyo. [35]

KANA

MBUDZISO 4 (Mbudziso pfufhi)

- 4.1 Ndi Phumu a tshi khou amba na muñwe musadzi. (2)
- 4.2 Vho vha vhe tshipotoni muḍini wa Vho-Kate u re Diepkloof ngei Soweto. (3)
- 4.3 Ndi ya uri muvhuso u khou tendelela vhathu vha tshi vhulahwa ngeno wo lavhelesa, vhugevhenga ho ḍifha maanda nahone hu si na mbofholowwo. (2)
- 4.4
- I nga tanduluwa nga u vha na vhurangaphanda vhu fhulufhedzeaho nahone ho ḍiimiselaho u thusa lushaka.
 - Nga u vha na milayo yo teaho kha u langa shango.
 - Nga u vha na tsireledzo yo khwathaho. (6)
- 4.5
- Vhugvehenga
 - Mbofholowo
 - Mabulayo
 - Tshandanguvhoni
 - Tshitalula (5)
- 4.6
- Ee,
 - Muthu muñwe na muñwe u na pfanelo dza zwithu
 - Sa u dzula hune a funa hone,
 - U ya tshikoloni hune muthu a tama u dzhena hone na u tshimbila hothehothe hune muthu a funa. (4)
- 4.7 Nga 1994. (1)
- 4.8 Ee/Hai.
- U sikwa ha mishumo.
 - U vha na mbofholowo ya u dzhena tshikolo.
 - U dzula hune wa funa.
 - U vha na mbofholowo ya u ḥahisa muhumbulo kha lushaka/muvhusoni. (4)
- 4.9 Vhugvehenga na mabulayo na tshandanguvhoni. (3)
- 4.10 Hu khou lwelwa vhuraphanda ha u vhusa shango. (2)
- 4.11 Lihoro la Lushaka, Lihoro la Mademokirasi na Lihoro Livhusi. (3)
[35]

ṬHANGANYELO YA KHETHEKANYO IYI YA B: 35

KANA/NA

KHETHEKANYO YA C: NGANEAPFUFHI

ZWA VHUTSHILO – NA Milubi na LL Mafenya

MBUDZISO 5

ADENDAMU YA MBUDZISO NDAPFU: KHA HU SHUMISWE KHATHIHI NA RUBRIKI I RE MAGUMONI A MEMORANDAMU.

Dokotela wa mukhuwa

Ndabhalelo ya Vho-Louw ndi ya uri mufumakadzi wavho u tea u alafhiwa nga dokotela wa mutshena hu si wa murema.

- Mufumakadzi Vho-Louw vho huvhala nga tshifhinga tsha musi dokotela we a vha e sibadela a tshi khou alafha vhalwadze e wa murema Konanani.
- Dokotela o vhidzwa nga tshihudzaipfi uri a de a thuse mulwadze Vho-Louw. Munna wavho a hana vha tshi thathuvhiwa nga dokotela wa muthu mutswu.
- Sisiṭa Mawela o edziasa u fhembeledza Vho-Louw uri mufumakadzi wavho a alafhiwe nga dokotela wa murema, ene a di fhedza o hana mufumakadzi a tshi alafhiwa nga dokotela wa muthu mutswu.
- Dokotela Konanani o isa mafhungo kha supirithendede wa mukhuwa, ene a fhedza o ima na muhumbulo wa Vho-Louw.
- Dokotela we a vhidziwa a siho mushumoni a tshi sala a tshi swika o wana mufumakadzi wa Vho-Louw vho no welela/lovha.
- Lutamo lwa Vho-Louw lwa u alafhisa mufumakadzi wavho nga dokotela wa mukhuwa lwo disa lufu lwa mufumakadzi wavho zwi songo tea.
- Vho-Louw vho vha na luvhengelambuluni na u vhona zwithu nga ito lithihi.
- Vha tenda uri madokotela a vhatu vhatswu/vharema ha koni u ilafha mufumakadzi wavho/Mufumakadzi wavho a nga si ilafhiwe nga dokotela wa murema.

[35]

KANA

MBUDZISO 6

PHINDULO DZA MBUDZISO PHUFHI

Wo mu nonela

- 6.1 Thathani na Mukatshelwa. (2)
- 6.2 Ndi khonani. (1)
- 6.3 U diraiva thiraka ya u hwala mutavha. (2)

- 6.4 Funi (1)
- 6.5 U tamba mitshini na u fara dzinyendo. (2)
- 6.6 O mu rengela ntswa/u a mu nea ndindatshikwama/u mu hangwela o mu wanedza e na Freddy/o mu tholela mushumi wa u mu thusa/u langa bindu lawe (Mbili kha dzenedzo). (2)
- 6.7 U vha e na munna wawe tshifhinga tshothe na u fara nyendo nae dza u ya u awela. (2)
- 6.8 Ndu ya hone yo vha yo hula ya dovha ya naka/yo tavihiwa mahatsi na maluvha u mona na dzharata. (2)
- 6.9 O vha a tshi shavha u sia mabindu awe a si na mulangi. (2)
- 6.10 Freddy naho o rwelwa Avhaathu hodelani mitshinini, o di dovha a tevhela Avhaathu Kapa, a ita zwa vhudzekani nae. (2)
- 6.11 Humbulani u khou toda uri zwinepe zwi vhe vhuanzi kha u talana hawe na Avhaathu. (2)
- 6.12 O founelwa nga muwe wa vhana vha tshikolo vhe vha vha vho dalela Kapa. (2)
- 6.13 6.13.1 Hai, vho vha vho fhatelwa ndu nga mukwasha wavho Humbulani. (2)
- 6.13.2 Ee, o mu tutuwedza u fara nyendo na u tamba mitshini. (2)
- 6.13.3 Ee, o vha e na mabindu e a tou diitela ene mune na mu di wavhudi. (2)
- 6.13.4 Ee, Thathani o vha a sa lili tshithu, fhedzi a ita zwa vhudzekani na vathu vha nda. (2)
- 6.14 O vha e na mafo malapfu naho o vha e na tshiwe na tshiwe. (2)
- 6.15 Hai, ha ngo fulufhedzea kha munna wawe, o tambisa tshelede nga mitshini a ita zwa vhudzekani na vhaiwe vhanna. (3)
- 6.16 U sa fhulufhedzea hawe ho mu talisa nga Humbulani. (2)

[35]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO IYI YA C: 35

KANA/NA

KHETHEKANYO YA D: VHURENDI

MBUDZISO 7 (Mbudziso pfufhi)

Dwadgetshifu

- 7.1 • Vhutshilo hanga ho sendamela vhudzulavhafu. (4)
 • Muvhili wanga u nukha lufu. (4)
- 7.2 Ndi liṅanedzi. (1)
- 7.3 Hai, dzo mu shandukela ngeno mme awe vha tshi khou mu lilela. (2)
- 7.4 Lukanda lwanga lwo nambatela marambo. (2)
- 7.5 Nge muvhili u wanga wa shanduka tshiguru. (2)
- 7.6 Ndi mbuno. A hu athu u wanala dzilafho la vhumwadze uvhu. (2)
- 7.7 7.7.1 Fhihamelwa – u ita u tshi fhelelwa nga muya musi u tshi amba. (1)
- 7.7.2 Nungo – maanda. (1)
- 7.8 Ee, dwadgetshifu li a kavha muthu a songo li lavhelela. (2)
- 7.9 Ndi wa vhufumi. (½)
- [17½]

KANA/NA

MBUDZISO 8 (Mbudziso pfufhi)

Tshelede

- 8.1 Lifanyamuthu/Liedzamuthu. (1)
- 8.2 Tshelede i a konanya vhathu vha tsinde (lushaka) lithihi vha farana. (2)
- 8.3 Wa nwa mapfura ha sala marambo. (2)
- 8.4
- Wo naka wo vhifha.
 - Mudifho wau u a vhavha. (4)
- 8.5 Ndi ya mathomoni na magumoni a mitaladzi. Tshikimu tshayo ndi *abab*. (3)
- 8.6 U toḁa vha tshi divha vhuḁi na vhuvhi ha tshelede. (2)
- 8.7 Ndi tshithu tshavhuḁi. Muthu ha koni u swikelelela thodea dzawe dza vhutshilo arali a si na tshelede. (2)
- 8.8 Vhifha (1)
- 8.9 U vhulahisa (½)
- [17½]

KANA/NA

MBUDZISO 9 (Mbudziso pfufhi)

Kha Cyril Ramaphosa

- 9.1 Pfumo, banga na gatho. (3)
- 9.2 Khothoni wo vhuya na muḁene wa ndeme ya musuku. (2)
- 9.3 Turfloop (1)
- 9.4 Nga Davida. (1)
- 9.5 Vhatshena vho wisiwa kha muvhuso wavho. (2)
- 9.6 'Wo fara lubaḁa sa Mushe.' (2)
- 9.7 U vhinḁulusa tombo ndi u li vhea vhudzuloni haḁo. (2)

- 9.8 Ndi mulimo u ḁodzwaho kha mapfumo kana misevhe. (2)
- 9.9 Hai, o vha o tea e na vhuimo havhuḁi muvhusoni vhunga o vha phangami (murangaphanḁa) kha dzitherisano. (2)
- 9.10 Thonga. (½)
[17½]

KANA/NA

MBUDZISO 10 (Mbudziso ndapfu)

Tsho phulea

- 10.1 Tshiphiri tsho bvela khagala. (2)
- 10.2 Linakisedzi. (1)
- 10.3
 - O vha a sa tsha tshimbilesa.
 - O vha a sa tsha ambesa.(4)
- 10.4 Masiku a tshi ṽandulukana u ḁakani. (2)
- 10.5 Ri vhudzeni uri no tshinywa nga nnyi? (2)
- 10.6 Mufunwa wawe o vha a tshi mu lidzela khombole. (2)
- 10.7 Ndi AIDS. (1)
- 10.8 U ambe ngoho u sa ḁo shata vhathu vhulḁa. (2)
- 10.9 Ndi phani. (1)
- 10.10 Tshilidzi. (½)
[17½]

ṽHANGANYELO YA KHETHEKANYO IYI YA D: 35

MARAGAGUTE: 70

RUBRIKI YA U MAKA MBUDZISO NDAPFU KHA NGANEA, DIRAMA NA NGANEAPFUFHI (35)

Kha vha dzhieze nzhele phambano I re hone kha kuavhele kwa maraga dza tshivhumbeo na zwi re ngomu

KHOUDU NA KUAVHELE KWA MARAGA		ZWI RE NGOMU (25) Uḁatutshedza ḁoho. Vhudzivha ha mihumbulo, u tikedza na u pfesesa tshibveledzwa.		TSHIVHUMBEO NA LUAMBO (10) Tshivhumbeo, nyelelo i re na ndunzhendunzhe na likumedzwa. Luambo, khalo na tshitaila zwo shumiswaho kha phindulo
Khoudu 7 80 – 100%	Vhuswikeleli ha nḁhesa Maraga: 20 – 25	<ul style="list-style-type: none"> - U ḁatutshedza ḁoho lwa vhudzivha, zwipiḁa zwoḁhe zwo kwamiwa nga vhuḁalo. - Phindulo ya nḁhesa: (90%+: Phindulo ya nḁhesa) - Mihumbulo minzhi ya vhudzivha i tikedzwa u bva kha tshibveledzwa. - U pfesesa ha nḁhesa ha lushaka lwa maḁwalwa na tshibveledzwa. 	Vhuswikeleli ha nḁhesa Maraga: 8 – 10	<ul style="list-style-type: none"> - Tshivhumbeo tshi re na ndunzhendunzhe. - Marangaphanda na magumo zwa nḁhesa. - Mihumbulo yo dzudzanywa zwavhuḁi nahone yo fhatwa zwavhuḁi. - Luambo, khalo na tshitaela zwo vhibvela, zwi a nyanyula nahone zwo lulama.
Khoudu 6 70 – 79%	Vhuswikeleli ha nḁha Maraga: 17½ – 19½	<ul style="list-style-type: none"> - U ḁatutshedza ḁoho lwa nḁha ha ndinganyo, zwipiḁa zwoḁhe zwo kwamiwa lwo linganaho. - Phindulo yo dodombedzwaho. - Ho newa mihumbulo minzhi i pfalaho, i tikedzwaho u bva kha tshibveledzwa. - U pfesesa lushaka lwa maḁwalwa na tshibveledzwa havhuḁisa. 	Vhuswikeleli ha nḁha Maraga: 7 – 7½	<ul style="list-style-type: none"> - Phindulo yo dzudzanywa zwavhuḁi. - Marangaphanda na magumo ndi zwavhuḁi. - Mihumbulo na kuhumbulele zwi a tevhelelea. - Luambo, khalo na tshitaila zwo lulama nahone zwo tea ndivho. - Likumedzwa lavhuḁi.
Khoudu 5 60 – 69%	Vhuswikeleli ho dziaho Maraga: 15 – 17	<ul style="list-style-type: none"> - U sumbedza u pfesesa nahone a ḁatutshedza ḁoho zwavhuḁi. - Phindulo yo dodombedzwa lwa khwine. - Miḁwe mihumbulo i pfalaho yo newa, fhedzi hu si yoḁhe nahone i sa tikedziwe nga nḁla yo lavhelelwaho. - Hu na tsumbo ya u pfesesa lushaka lwa maḁwalwa na tshibveledzwa. 	Vhuswikeleli ho dziaho Maraga: 6 – 6½	<ul style="list-style-type: none"> - Tshivhumbeo tshi re khagala na nyelelo ya mihumbulo i re na ndunzhendunzhe. - Marangaphanda na magumo na dziḁwe phara zwo dzudzanywa hu na ndunzhendunzhe. - Nyelelo ya mihumbulo i a kona u tevhelelea. - Luambo, khalo na tshitaila vhunzhi hazwo zwo lulama.
Khoudu 4 50 – 59%	Vhuswikeleli vhu fushaho Maraga: 12½ – 14½	<ul style="list-style-type: none"> - U ḁatutshedza ḁoho lwa khwine, a si zwoḁhe zwipiḁa zwo kwamiwaho nga vhuḁalo. - Hu na dziḁwe mbuno dzi tikedzaho ḁoho. - Mihumbulo minzhi yo tikidzwa fhedzi a hu na vhuḁanzi vhu pfalaho/tendiseaho. - U pfesesa lushaka lwa maḁwalwa na tshibveledzwa lwa mutheo. 	Vhuswikeleli vhu fushaho Maraga: 5 – 5½	<ul style="list-style-type: none"> - Hu na dziḁwe tsumbo dza tshivhumbeo. - Phindulo i tahela nyelelo yo dzudzanyiwaho zwavhuḁi i re na ndunzhendunzhe. - Vhukhaxhi vhuḁuku ha luambo, khalo na tshitaila hunzhi zwo tea. Kanzhi hu na ndunzhendunzhe kha dziphara.

Khoudu 3 40 – 49%	Vhuswikeleli ho linganelaho Maraga: 10 – 12	<ul style="list-style-type: none"> - Ndingedzo zwadzo dza u fhindula mbudziso. - Mbudziso yo fhindulwa hu na vhudzivha vhuṭukusa. - Mihumbulo a i ṭuṭuwedzi nahone hu na u tikedza huṭuku zwi bvaho kha tshibveledzwa. - Mugudi ha ngo vhuya a pfesesa lushaka lwa maṅwalwa na tshibveledzwa. 	Vhuswikeleli ho linganelaho Maraga: 4 – 4½	<ul style="list-style-type: none"> - Tshivhumbeo tshi sumbedza u shaea ha vhupulani. - Mafhungo ha ngo dzudzanywa lune a tevhokana. - Tsumbo dza vhuṭhakhaki ha luambo. Khalo na tshitaila a zwo ngo tea ndivho ya maṅwalwa a akademi. Phara dzo khakhea.
Khoudu 2 30 – 39%	Vhuswikeleli ha fhasi Maraga: 7½ – 9½	<ul style="list-style-type: none"> - U pfesesa thoho ha fhasisa. - Phindulo yo dala ndovhololo nahone huiwe yo bva. - Mihumbulo a si ya vhudzivha, ṭhalutshedzo yo khakheaho/ Mihumbulo a i tikedzwi zwi tshi bva kha tshibveledzwa. - U pfesesa ha fhasi lushaka lwa maṅwalwa na tshibveledzwa. 	Vhuswikeleli ha fhasi Maraga: 3 – 3½	<ul style="list-style-type: none"> - Likumedzwa la fhasi nahone li ṭahedzaho tshivhumbeo tsho pulaniwaho zwi thithisa nyelelo ya muhumbulo. - Luambo lwo khakheaho na tshitaila tshi si tshone zwi ita uri zwo niwalwaho zwi si vhe zwa vhukuma nahone tshitaila a tsho ngo tea ndivho ya u niwala ha akademi. - Phara dzo khakhea.
Khoudu 1 0 – 29%	U sa swikelela Maraga: 0 – 7	<ul style="list-style-type: none"> - Phindulo i sumbedza vhuṅwe vhushaka na ṭhoho fhedzi mihumbulo i a konḁa u tevhelela, kana yo bva tshoṭhe. - U kundelwa kha ndingedzo ya u fhindula mbudziso. Mbuno ṭhukhu dzo lulamaho a dzi na thikhedzo u bva kha tshibveledzwa. - U kundelwa u pfesesa lushaka lwa maṅwalwa na tshibveledzwa. 	U sa swikelela Maraga: 0 – 2½	<ul style="list-style-type: none"> - Zwi a konḁa u amba uri mbudziso yo fhindulwa. - A hu na vhutanzi ha tshivhumbeo tsho pulaniwaho kana thevhekano. - Luambo lwa fhasi-fhasi. Tshitaila na khalo zwo khakheaho. - A hu na dziphara kana ndunzhendunzhe.